

NEOKLASİK PARADİGMA OLARAK WASHINGTON/POST WASHINGTON UZLAŞISININ YÜKSELİŞİ VE DÜŞÜŞÜ: POST-KEYNEZYEN ALTERNATİF YAKLAŞIM¹

Yelda TEKGÜL*
Mehmet Fatih CİN**

ÖZET

1989 yılında kalkınma iktisatçısı Williamson tarafından “Washington Uzlaşısı” olarak adlandırılan neoliberal bir politika paketi gündeme gelmiştir. Bu paket başta Latin Amerika ülkelerine yönelik politika düzenlemeleri için kullanılmış daha sonra diğer yeni gelişen ekonomiler ve piyasa ekonomisine geçmeye çalışan eski sosyalist ülkelerde uygulamaya sokulmuştur. Washington Uzlaşısı aynı zamanda alternatif politikalar içeren “Anti-Washington Uzlaşısı” sürecini de kendi içerisinde başlatmıştır. Williamson'un ortaya attığı Washington Uzlaşısı dışa açılma, iç serbestleşme ve serbest piyasa gibi neoklasik önermeleri içermektedir. Uygulama sonuçları farklı tartışmaları da gündeme getirmiştir. Bu tartışmalar genelde Washington politikalarının başarılı sonuçlar vermediği üzerine odaklanmıştır. Eleştiriler sonucunda sonradan Post-Washington politikaları geliştirilmiştir. Bu çalışmada amaçlanan Post-Keynezyen iktisat yaklaşımı çerçevesinde Washington ve Post-Washington uygulamalarına yönelik eleştirileri ele almak ve gelişmekte olan ülkelere yönelik farklı bir yaklaşım sunabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Washington Uzlaşısı, Post-Washington Uzlaşısı, Post-Keynesyen İktisat

THE RISE AND FALL OF THE WASHINGTON/POST WASHINGTON CONSENSUS AS A NEOCLASSICAL PARADIGM AND ALTERNATIVE RECOMMENDATIONS OF POST KEYNESIANS ECONOMICS

ABSTRACT

The Washington Consensus was accepted as common wisdom on policies for development and growth. The set of policies of the Washington Consensus was applied to structural crisis in Latin America and developing economies. Williamson identified 10 policy instruments whose proper deployment Washington could muster a reasonable degree of consensus. Williamson summarizes the content of the Washington Consensus as macroeconomic prudence, outward orientation, domestic liberalization, and free market policies consistent with neoclassical mainstream economic theory. The policy set was modified to the point that Williamson substituted the original name with a new label “Post Washington Consensus”. The “Post Washington Consensus” designated a “new set of policy reforms” for Latin America and Developing Countries. The aim of this paper is to compare the two sets of controversial policies, the “Washington Consensus” and “Post Washington Consensus” and offer an alternative based on the Post Keynesian framework. The goal of Post Keynesian framework is the promotion of sensible prudent economic and social development that is equitable, stable and sustainable. The main purpose of the Post Keynesian policy framework proposed in this paper is to go beyond the Post

¹ Bu makale International Conference on Eurasian Economies, Üsküp-Makedonya 1-3 Temmuz 2014 yılında tam metin bildiri olarak sunulmuştur. Çalışma, sunulan bildirinin kısmen değiştirilmiş ve gözden geçirilmiş şeklidir.

*Yrd.Doç.Dr., Çukurova Üniversitesi, İ.İ.B.F, İktisat Bölümü, ttekgul@cu.edu.tr

**Prof.Dr., Çukurova Üniversitesi, İ.İ.B.F, İktisat Bölümü, mfatih@cu.edu.tr

Washington Consensus by emphasizing the importance of a possible new direction for economic policy for developing countries.

Key Words: Washington Concensus, Post-Washington Concensus, Post-Keynesian Economics

1. Giriş

Sanayi devriminin yaşandığı 18. ve 19. yüzyıllar, başta Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkeleri olmak üzere tüm dünyada üretim-bölüşüm ilişkileri ile sosyal yaşam alanlarında bugünde içinde bulunduğumuz yeni bir sürecin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu süreç Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarıyla beraber 20.yüzyılda da sürerek 21. yüzyıla kendisini taşımıştır. Bu sürecin iktisadi-sosyal ve siyasi anlamdaki genel adı kapitalizm olmuştur. İktisadi olarak piyasa mekanizmasının ve fiyat sinyallerinin üretim-tüketim ve bölüşüm ilişkilerinde tercih ve karar vermeyi belirlediği bu süreç (sistem), 1929 yılında başlayan ve 1939 yılında İkinci Dünya savaşının başladığı döneme kadar ağır bir krizden geçmiştir. Sistem savaş sonrasında Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (WB) gibi teknik-politik kurumlar ile Birleşmiş Milletler gibi daha üst örgütlenmeler ile varlığını sürdürmüştür. Bu süreçte ulusal devletlerin kalkınma-büyüme ve korumacı eğilimleri ile sağlık ve eğitim altyapılarına verdikleri öncelikler temel karakteristik özellikler olmuştur. 1970’li yıllar iki petrol krizinin ortaya çıkardığı ekonomik durgunluk ve fiyat artışları gibi aynı sistem içerisinde yeni bir sürecin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Aynı zamanda 1970’lerin sonu ile 1990’ların başlarını kapsayan dönem piyasa mekanizması-fiyat sinyalleri gibi araçlara öncelik veren ve adına neoklasik/neoliberal denilen bir iktisadi ve siyasal anlayışın kalkınma-büyüme stratejisinde egemen olduğu yıllar olmuştur. Bu anlayış ulusal kalkınma stratejilerinde uygulanan, ithal ikameci sanayileşme stratejilerinde de köklü bir değişikliği ortaya çıkarmıştır. Artık kişisel girişimler, piyasa liberalizmi, devletin küçültülmesi (belli alanlarda sınırlandırılması), büyüme stratejisinin ihracata dayandırılması ve dış dünyayla entegrasyonun ağırlık kazanması temel değerler dizisi olmuştur (Öniş ve Şenses, 2005).

ABD Hazine Bakanı N. Brady’nin Kasım 1989 yılında düzenlediği bir konferansta (komisyonun organizatörü John Williamson’dur) borç ödeme sorunları olan tüm üçüncü dünya ülkelerine yönelik olarak; yeni krediler, birikmiş borçlarda indirim sağlamak ve borç yükünü azaltmak için yapısal uyum programları çerçevesinde arz yönlü iktisat politikaları önerilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, 1989 yılında kalkınma iktisatçısı John Williamson tarafından “Washington Uzlaşısı” olarak adlandırılan neoklasik/neoliberal bir politika paketi gündeme gelmiştir. Bu paket başta Latin Amerika ülkelerine yönelik politika düzenlemeleri için kullanılmış daha sonra diğer yeni gelişen ekonomiler ve piyasa ekonomisine geçmeye çalışan eski sosyalist ülkelerde uygulamaya sokulmuştur. Washington Uzlaşısı aynı zamanda yeni politikalar içeren “Anti-Washington Uzlaşısı” sürecini de kendi içerisinde başlatmıştır (Marangos, 2008: 228).

Washington Uzlaşısı, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, ABD Hazine Bakanlığı olmak üzere üç önemli kurumun ülkelere tavsiye ettikleri ortak iktisat politikalarını ifade eder. Daha sonra bu uzlaşuya Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa Merkez Bankası da katılmıştır (Marangos, 2009: 350). Williamson, Washington Uzlaşısını makroekonomik tedbirler, dış uyum, yurtiçi liberalizasyon ve serbest pazar politikaları olarak dört ana bölümde özetlemektedir. Bir anlamda Washington Uzlaşısı neoklasik/neoliberal ortodoks yaklaşımın en küçük ortak paydası olarak tanımlanmış olmaktadır. Biz bu çalışmamızda

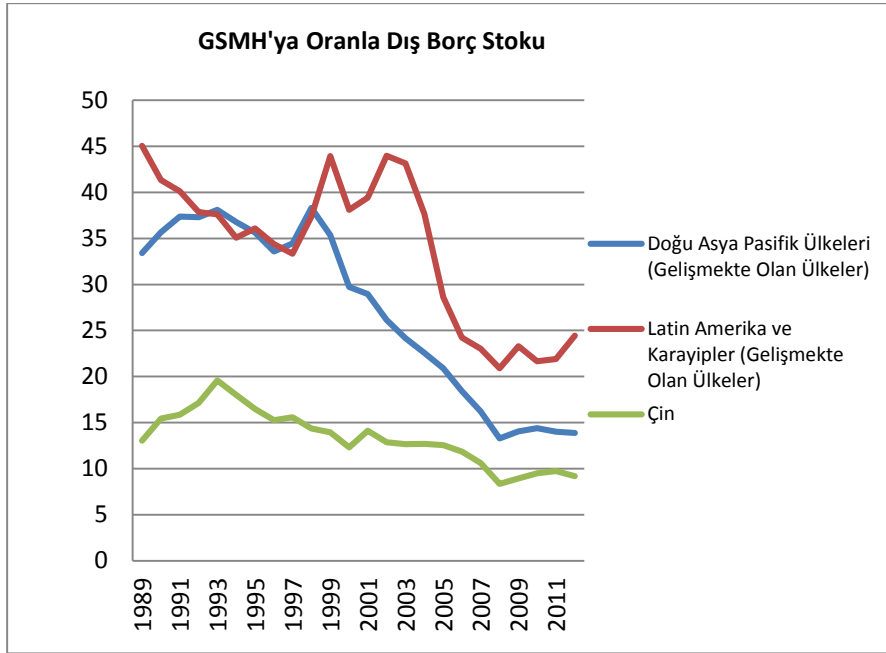
bu uzlaşımın geçirdiği aşamaları ve uygulama sonuçlarını değerlendirdikten sonra Post-Keynezyen alternatif politika önerilerini inceleyeceğiz.

2. Orijinal Washington Uzlaşısı

1990 yılındaki çalışmasında Williamson, Washington Uzlaşısında geniş bir ölçü olan ve tüm Latin Amerika ülkelerinde tercih edilen 10 politika önerisini şöyle açıklamaktadır (Williamson, 2004-2005: 196):

- i. Bütçe açığı; enflasyon vergisine yol açmayacak kadar az olmalı
- ii. Kamu harcamalarının daha hassas ve daha yüksek getiri sağlayacak alanlara kaydırılması (eğitim, sağlık, altyapı gibi).
- iii. Vergi reformu; vergi tabanını genişletmek ve marjinal vergi oranını azaltmak
- iv. Finansal liberalizasyon; faiz oranlarının piyasada belirlenmesi
- v. Geleneksel olmayan ihracatta büyümeyi yeterince teşvik edecek rekabetçi reel kur politikası
- vi. Ticaret liberalizasyonu; miktar kısıtlamalarının kademeli olarak %10-20 tarifelerle değiştirilmesi
- vii. Doğrudan yabancı yatırımların giriş engellerini ortadan kaldırmak
- viii. Devlet işletmelerinin özelleştirilmesi
- ix. Yeni firmaların girişini engelleyen veya rekabeti kısıtlayan düzenlemelerin kaldırılması (deregülasyon)
- x. Özellikle kayıt dışı sektörler için mülkiyet haklarının güvence altına alınması

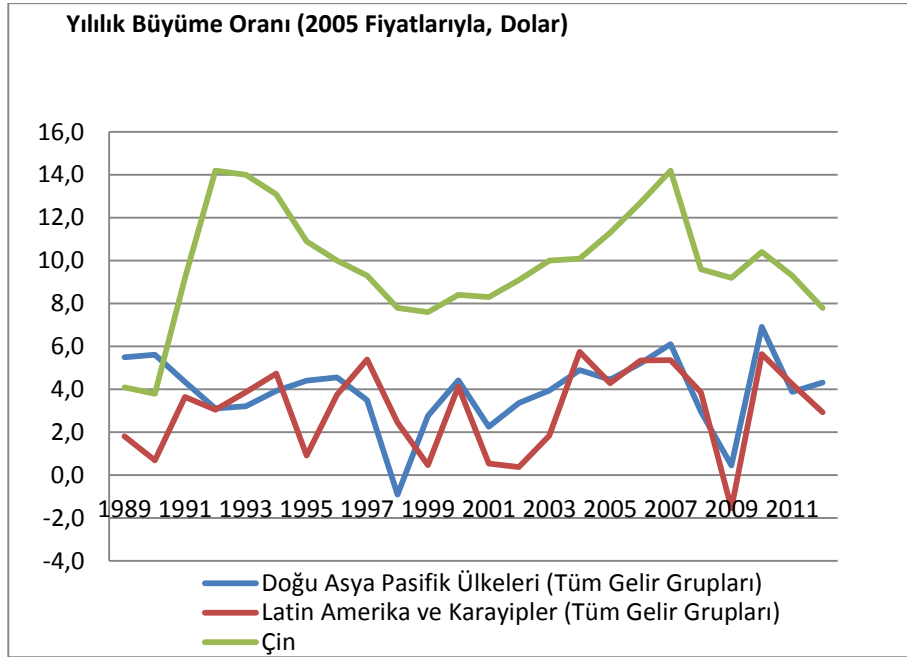
Washington Uzlaşısını oluşturan yukarıdaki on maddenin bir kısmı mali disiplin, kamu sektörü ve kamu bütçesi dengesinin sağlanmasını amaçlarken, bir kısmı da serbest piyasa anlayışının kurumsallaşmasını kapsayan maddelerdir. Son iki madde ise daha çok yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekebilmek, mal ve sermaye akımlarının serbestleşmesini sağlayabilmek amacını gütmektedir. Ancak bu paketi uygulayan birçok ülkenin yeterli iktisadi büyümeye ulaşamadıkları gibi, finansal krizlerden dolayı daha da kırılgan bir duruma geldikleri gözlenmiştir (Rodrik, 2011:152).

Şekil. 1 Dış Borç Stokunun GSMG İçindeki Payı

Kaynak: Dünya Bankası Veri Dağıtım sistemi

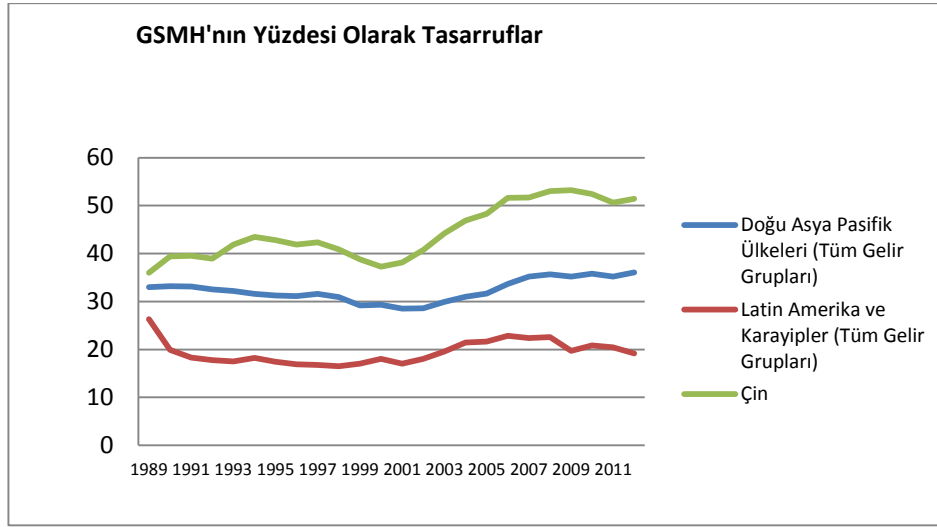
Latin Amerika, Doğu Asya, Rusya ve Türkiye’de sıkça ödemeler dengesi krizleri yaşanmış, özellikle yabancı sermaye giriş çıkışları bu krizlerin en belirgin nedeni olmuştur. Şekil 1, iki ülke grubu ve Çin’in dış borçlarındaki büyüklüğü göstermesi bakımından çarpıcı sonuçlar vermektedir. Washington Uzlaşısı içinde yer almayan Çin dışında bu sonuçlardan birincisi borçların yüksekliğidir. İkinci sonuç azalma eğilimi göstermesidir. Bu sonucun iki alt sonucundan söz edilebilir. Öncelikle büyüme oranı yükselmiş olabilir. Bu sonuç aynı ülke grupları için Şekil 2’de gösterilen büyüme oranlarına baktığımız zaman pek desteklenmemektedir. İkinci alt sonuç ise daha gerçekçi gözükmekte ve bu ülkelerden gelişmiş merkez ülkelere borç transferinin Washington Uzlaşısıyla artmış olmasıdır.

Şekil. 2 Gayri Safi Milli Gelire Oranla Dış Borç Stoku

Kaynak: Dünya Bankası Veri Dağıtım Sistemi

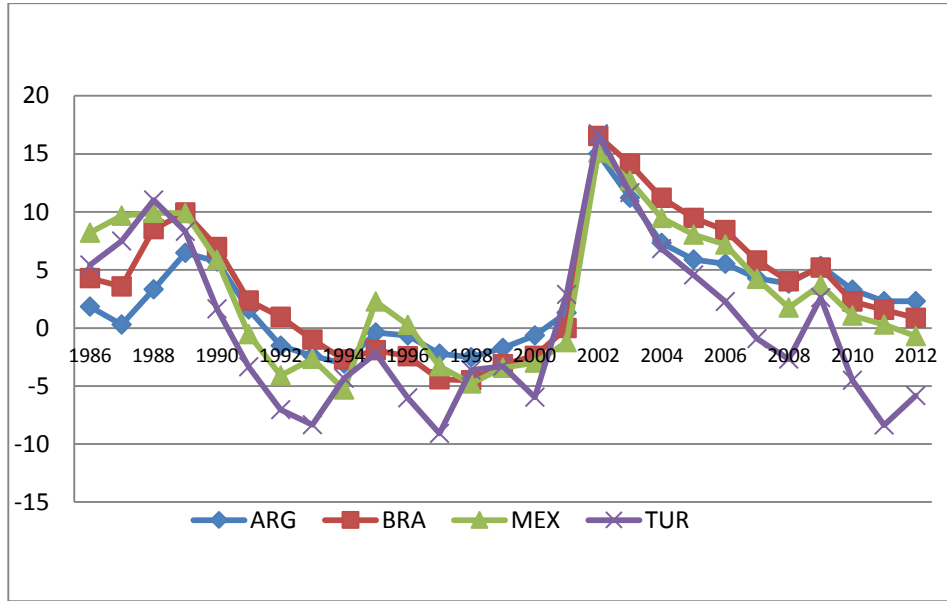
Özellikle 1994-95 yılında Meksika’da yaşanan “Tekila Krizi” ile tablo daha da kötüleşmiş, bu kriz diğer coğrafyalara da taşınmıştır. Meksika’da yaşanan bu krizde dikkat çekici olan; düşük yurt içi tasarruf oranları nedeniyle yabancı fonlara aşırı bağımlı hale gelen bu ekonominin, yabancı sermaye piyasalarının hareketlerinden önemli oranda etkilenmesidir. Bu nedenle sağlam makroekonomik bir alt yapı ile tamamlanmış olan “yüksek iç tasarruf” oranlarının, ülkeleri kısa dönemli uluslararası sermaye akımlarındaki dalgalanmalardan kaynaklanan krizlerden koruması beklenmektedir (Naim, 1999:5). Ancak Meksika krizinden iki yıl sonra 1997-98 yıllarında Güney Kore, Malezya, Tayland ve Endonezya, 1998 yılında Rusya ve Brezilya, 2001 yılında Türkiye, 2001-2002 yılında Arjantin’de benzer krizler yaşanmış ve “finansal serbestleştirme” sonucu ortaya çıkan sıcak para hareketleri özellikle gelişmekte olan ülkeler için krizlerin tetikleyicisi olmuştur.

Şekil. 3 Gayri Safi Milli Gelire Oranla Tasarruflar

Kaynak: Dünya Bankası Veri Dağıtım Sistemi

Yukarıdaki 3 nolu şekil 1990'lı yıllarda hem Doğu Asya ülkelerinde hem de Latin Amerika Ülkeleri'nde tasarruf oranlarının azaldığını, bu azalmanın Latin Amerika Ülkeleri için özellikle çarpıcı olduğunu göstermektedir. Washington Uzlaşısının dışında kalan ve bu politikalara ihtiyatla yaklaşan Çin ise hem yüksek tasarruf oranına sahip olmuş hem de tasarruflarını artırabilmiştir. Tasarruflar bir ülkenin yatırım yapma kapasitesini belirleyen önemli bir kaynaktır. Eğer bir ülkenin yatırımları tasarruflarını aşyorsa yatırımları finanse etmenin iki kaynağı bütçe ile dış ticaret açığıdır. Dış ticaret açığı ise bir süre sonra kapatılmazsa Cari İşlemler Hesabında (CİH) bir açığa neden olur ve bu açık yapısal bir hale gelebilir. Sonrasında ise bu açığın kapatılmasının finansmanı sorunu başlayarak, döviz kuru-faiz oranı ve parasal genişlemeler üzerinde bir baskı oluşturur. Aşağıda 4 nolu şekilde seçilmiş üç önemli Latin Amerika ülkesiyle Türkiye'nin dış dünyayla yaptığı mal ve hizmet dengesinin GSYİH'ya oranı yüzde olarak sunulmaktadır. Bu dört önemli ülkenin de 1989 öncesi fazla veren mal ve hizmet dengesi 1989 Washington Uzlaşısı sonrası hızla negatife dönmüş, 2001 sonrası artma eğilimi gösteren bu oran günümüze kadar hızla azalma eğilimi göstermiştir. Bu olgu aynı zamanda ülkelerin cari açık vermelerinde de esas rolü oynamaktadır.

Şekil 4. Mal ve Hizmet Dengesi (GSYİH'nin yüzdesi)

Kaynak: Dünya Bankası Veri Dağıtım Sistemi

1990'lı yıllarda yaşanan gelişmeler Washington Uzlaşısı için genel olarak olumlu sonuçlar vermemiş, bu politikaları uygulamayan ülkeler açısından durum en azından daha kötü olmamıştır. Çin, Hindistan, Şili gibi ülkeler büyürken Rodrik'e göre, diğer ülkelerde yaşanan krizlerin en önemli nedenlerinden biri reformların, devletin rolünün azaltılması ve piyasaların etkinliğinin artırılması şeklinde tek taraflı olarak uygulanırken kurumların ihmal edilmiş olmasıdır. Reel kesimi desteklemeyen kurumsal bir yapının, ülkelerin dış açılma sürecinde başarısızlık yaratması beklenen bir sonuç olmaktadır (Rodrik, 2006). Bu noktada her ülkenin farklı iktisat politikalarına ihtiyaç duyacağı ve bu nedenle Washington Uzlaşısı içindeki bu maddelerin her ülke için uygun olmayabileceği görüşü ağırlık kazanmış ve bu eleştiriler karşısında II. Washington Uzlaşısı olarak adlandırılan ek 10 maddelik bir reform paketi gündeme gelmiştir.

2.1. İkinci Nesil Washington Uzlaşısı

Tasarruf oranları, emeklilik reformu, sermaye kaçıışı, şeffaflık ve yönetim gibi konular 1990'lardan itibaren uzmanlar, politikacılar ve piyasa reformlarıyla ilgilenenler arasında sürekli tartışma odağı olmuştur. Bu terimlerin hiçbirinin orijinal Washington Uzlaşısında yer almadığını görüyoruz (Naim, 1999:5).

Bu ikinci nesil reformlar, "yönetim reformları" başlığı altında şekillenmiştir. İkinci Nesil Washington Uzlaşısı ile ortaya konulan en önemli farklılık, neoliberal temelli reformların, piyasa dışı faktörleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi ve sosyal normlara ve kurumsal yapılara önem veren bir yaklaşımın ortaya konmasıdır. Birinciye ek olarak ikinci Washington Uzlaşısında yer alan maddeler şunlardır (Rodrik, 2006:978):

- i. Yolsuzluğa karşı önlemler
- ii. Ortaklaşa Yönetim
- iii. Esnek işgücü piyasaları

- iv. DTÖ anlaşmaları
- v. Finansal kural ve standartlar
- vi. İhtiyatlı sermaye hesapları açılması
- vii. Sabit veya dar bir bantta olmayan döviz kuru rejimi
- viii. Bağımsız Merkez Bankası- Enflasyon Hedeflemesi
- ix. Sosyal Güvenlik Ağları
- x. Yoksulluğu azaltma hedefi

Bu çerçeveden bakıldığında, İkinci Nesil Washington Uzlaşısı yaklaşımında, devlet ile piyasanın birbirinin tamamlayıcısı olduğu ve özellikle kalkınma sürecinde devletlerin etkinliğinin pazarın doğru işleyişi için, önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir (Öniş ve Şenses, 2005). Bu gelişmeler ışığında, Dünya Bankası 1985 yılında “yoksulluğa duyarlı büyüme” stratejisini benimserken, 1987 yılında “yapısal uyumun sosyal boyutları” yaklaşımını benimsemiş ve 1989 yılından sonra da “yönetişim” kavramını ortaya koymuştur (Akçay ve Türkay, 2009: 319). Dolayısıyla minimum devlet anlayışı 1990’larda “devletin yönlendiriciliği” şekline dönüşmüştür.

Rodrik’e göre sanayileşme yoluyla hızlı büyümeyi destekleyen küreselleşmenin gelişmekte olan ülkeleri aynı zamanda ara malı ithalatına bağımlı hale getirebileceği, bu düzende kalkınmanın ise kendiliğinden olmasını beklemenin hayalcilik olacağına altını çizmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde en bağlayıcı kısıt finansman azlığıdır. İkinci Washington Uzlaşısında yer alan 5, 6 ve 7. maddeler bu açıdan ani uluslararası finans hareketlerinin sıkıntılarını önlemeye yönelik tedbirlerdir. Bu ülkelerde riski arttıran diğer nedenler enflasyon ve devlet borçlarıdır. Girişimcilerin ilk maliyetlerinin yüksek olması da önemli bir etkidir (Rodrik, 2011:151-153).

Bu durumda öncelikle bu tip ülkelerde ekonomik büyüme üzerindeki engellerin nerede olduğunu anlamak (teşhis) ve bu engelleri aşmaya uygun yaratıcı politikalar tasarlamak gerekmektedir. Ancak, ekonominin dinamik kalmasını sağlamak ve büyüme hedefini boşa çıkarmamak için teşhis ve politikalar sürecini kurumsallaştırmak gerekmektedir. Rodrik teşhis süreci için aşağıda yer alan tanımlamayı yapmıştır (Rodrik, 2006:983):

Tablo. 1 Büyümenin Önünde Engel Teşkil Edecek Olguların Teşhisi

A)Ekonomik faaliyetler için düşük getiri	B) Finansman maliyetinin yüksek olması
i) Düşük sosyal getiri	i) Yetersiz uluslararası finansman
Fakir coğrafya; düşük beşeri sermaye; yetersiz altyapı	ii) Yetersiz iç finansman: Düşük iç tasarruflar
ii) Düşük ödenek	
Hükümet hataları (Mikro riskler: mülkiyet hakları, rüşvet, vergiler Makro riskler: finansal; mali istikrarsızlık) Pazar hataları (Bilgilenmede dışsallıklar: kendi başına keşfetme; koordinasyon dışsallıkları)	

Kaynak: Rodrik D. (2006), s.983

Tablo 1’de teşhis analizini incelediğimizde, çok temel ancak güçlü bir sınıflandırma görebiliriz. Düşük gelirli bir ekonomide, ekonomik faaliyetler en azından ya finansman

maliyetlerinin çok yüksek olması ya da özel yatırımların getirilerinin çok düşük olması nedeniyle kısıtlanabilecektir. Şayet problem özel yatırımların düşük getirisi ise, bu da dönüp düşük getiriye veya kamu ve özel getiriler arasındaki farkın büyümesine neden olacaktır. Kamu yatırımlarının getirisinin düşük olması zayıf bir beşeri sermaye, zayıf bir alt yapı, kötü bir coğrafya veya buna benzer nedenlerden kaynaklanmış olabilir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler için kalkınmanın önündeki engellerin doğru teşhis edilebilmesi uygulanacak tedaviyi belirleme açısından ayrı bir önem taşımakta ve her ülkeye farklı bir reçete gerektirmektedir.

1990'ların ikinci yarısından itibaren Washington Uzlaşısı giderek şiddetlenen eleştiriler almaya başlamıştır. Bir tarafta yapısal düzenlemelerini üstlendiği Latin Amerika ülkelerinin sergiledikleri kötü performans diğer taraftan üç yıl kesintisiz büyüme başarısı gösteren "Asya Kaplanları" serbest piyasanın başarı için tek yol olmadığını göstermiştir. Kalkınma çevrelerince bu ülkelerin başarıları, devletin bir parçası olduğu piyasaların bilinçli bir şekilde yönetilmesine bağlanmıştır. Bu başarıda devletin rolü uluslararası kurumlarca da fark edilmeye başlanmıştır. 1997 yılındaki Dünya Bankası'nın Dünya Kalkınma Raporunda "Değişen Dünyada Devlet" daha da önemli bir örnek teşkil etmiştir. Raporda, genelde devlet ve piyasa birbirinin tamamlayıcısı olarak ifade edilmiş ayrıca güçlü kurumların, dikkatli sanayi politikalarının ve etkin düzenlemelerin (regülasyon) önemi vurgulanmıştır (World Bank, 1997:4'ten aktaran Krogstad, 2007:77).

Konsensus içerisinde sadece yurt içi kurumların eksikliği değil, uluslararası finans kurumlarının da reformunun gecikmiş olduğunun altı çizilmektedir. Ülkelerden bu reformları hızlı ve etkin bir biçimde uygulamaları beklenmektedir. Japonya biraz dengeleri bozsa da ABD gibi sisteme büyük oranda para aktaran ülkelerin, reformları uygulayacak ülkeler üzerinde açık bir etkilerinin olduğu gözlenmektedir. IMF, Dünya Bankası ve DTÖ'nün herhangi ciddi bir reformla Post Washington uzlaşısının bir parçası oldukları söylenemez (Krogstad, 2007: 77-78).

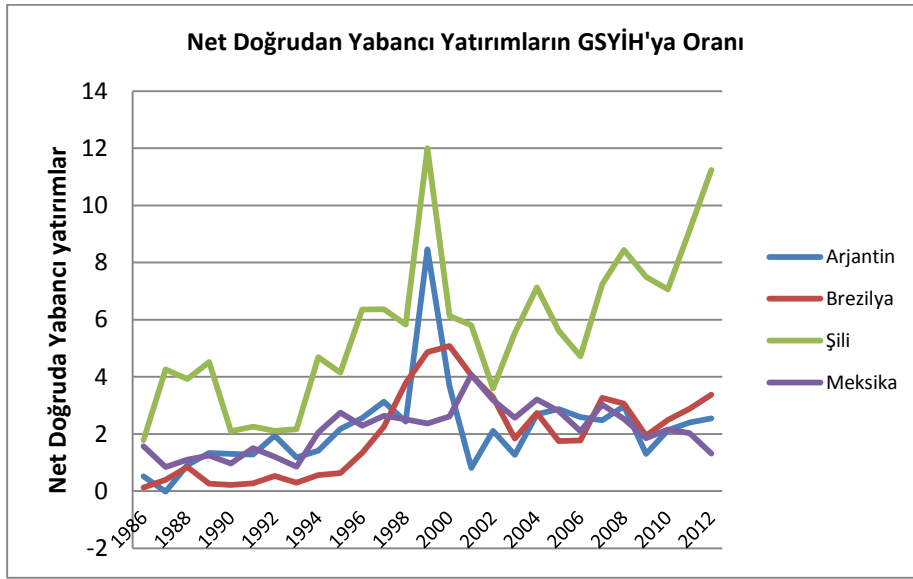
Williamson 1997 yılında, 1989 yılındaki çalışması üzerine bazı eklemeler yaparak yeniden ele aldığı "Washington Uzlaşısını Yeniden Gözden Geçirme" başlıklı yazısında farklı bir yol izlemiştir. Çalışmada Latin Amerika'nın uygulaması gerektiğine inandığı reformlar yine aynı olmakla beraber bazı düzenlemeler yer almaktadır. Bunlar: yüksek tasarruf oranları, kamu harcamalarında öncelikler, vergi reformu, bankacılık denetleme, rekabetçi döviz kuru, ticarete serbestlik, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, rekabetçi bir ekonomi, mülkiyet hakları, kurumsal yapılanma, eğitimin artırılması başlıkları altında toplanabilir (Williamson, 1997).

Orijinal Washington Uzlaşısında ilk madde "mali disiplin" iken, tek başına mali disiplinin büyümeyi uyarıcı etkisinin yetersiz olduğu kabul edilmiştir. Yatırımları ve bu yolla büyümeyi arttırmak için önemli bir araç olarak tasarrufları daha fazla teşvik etmeye ihtiyaç vardır. Buradaki en önemli noktalardan biri, tasarruflardaki artışın kamu sektöründen çok özel sektörden kaynaklanmasıdır. Bu noktada yüksek vergiler bu teşviği azaltacaktır. Etkili bir mali disiplinin, özel kesim tasarruflarında bir artış ile desteklenmesi ve bunu özendirilmesi gerekmektedir (Marangos; 2008: 362).

Diğer taraftan dünya ticareti tek taraflı tarife indirimlerinden, serbest ticaret bölgeleri ve ikili anlaşmalara dönüşmüştür. Bu gelişmeler dünya ticaretinin liberalleşmesi süreci ile uyumludur. Bu durum Washington uzlaşısının ilk halinden biraz farklıdır. İlk halinde daha çok altı çizilen dışa dönük bir ticaret politikası izlenebilmesi ve yolsuzlukların azaltılabilmesi için ithalat liberalizasyonu ve dış ticaret üzerindeki nicel sınırlamaların kaldırılması gerekliliğidir. Bebek endüstrileri ile ilgili kaygılar bu sektörlerdeki geçici korumayı desteklemektedir. Uygulanacak genel bir ortalama tarife (%10-20 civarında) önemli bir maliyet yaratmadan endüstriyel bazda bir çeşitlendirme yaratacaktır. Üzerinde tam uzlaşılamayan konu korumanın yaklaşık üç ile on yıl arasında kaldırılması ile (Dünya

Bankasının görüşü), Williamson'ın savunduğu bu sürenin ülkenin makroekonomik koşullarına bağlı olduğu görüşüdür (Marangos; 2008: 359-362).

Doğrudan yabancı sermayenin girişi ile ilgili olarak, yabancı firmaların girişini engelleyen kısıtların kaldırması yerli ve yabancı firmalar arasındaki rekabeti artıracaktır. Yabancı yatırımlar, ihtiyaç duyulan sermayeyi, teknolojiyi ve beceriyi getirirken, iç piyasa için gerekli üretimi yapabilecek ve ihracata katkıda bulunabilecektir. Washington Uzlaşısında ekonomik anlamda bir milliyetçiliğe yer yoktur. Bu reform Latin Amerika ülkelerinde başarılı olduğu için üzerinde tekrar tartışılmamıştır. Aşağıdaki 5 nolu şekil dört Latin Amerika ülkesi için net doğrudan yatırımların GSYİH'ya oranını göstermektedir. Bu çerçevede 1989-2012 dönemi bu ülkelere net sermaye yatırımlarının pozitif olduğunu göstermektedir. Bu ülkeler içerisinde en avantajlı ülkenin Şili olduğu gözükmektedir. Pozitif yabancı sermaye girişlerine rağmen 2001 yılından itibaren Şili dışındaki ülkelerde bu girişlerin azaldığını görmekteyiz.

Şekil. 5 Net Doğrudan Yabancı Yatırımların GSYİH'ya oranı

Kaynak: Dünya Bankası Veri Dağıtım Sistemi

Diğer taraftan eğitim konusunda, ilk uzlaşıda kamu harcamalarının öncelikli olarak eğitime yönlendirilmesi tavsiye edilmiştir. Daha sonrakinde ise, eğitim kendine özgü bir konu olarak ele alınmıştır. Zira eğitilmiş bir işgücü, ekonominin hızlı gelişmesinde önemli bir önkoşuldur. İyileştirilmiş bir eğitim ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve çevre için özel bir önem taşımaktadır.

Yaşanan deneyimlerden üzerinde fikir birliğine varılan bir diğer önemli sonuç, özellikle yüksek işsizliğin olduğu ekonomilerde hızlı bir liberalizasyonun uygun bir kalkınma stratejisi olmadığıdır.

Sonuç olarak yaşanan bu süreçte tamamen serbest pazar fikri düşüncesi sarsılmış ve giderek her ülke için kendine özgü kalkınma stratejileri geliştirilme gereği kabul edilmiştir. Post Washington uzlaşısı ile kalkınma için hedeflerin ne olması gerektiği anlayışında bir kayma olmuştur. GSYİH büyümesi üzerine dar odaklı amaçlar, yerini beşeri sermayedeki büyüme hedefi almıştır. Bu da şüphesiz Washington Uzlaşısından bir kopuşu temsil etmektedir.

3. Washington Uzlaşısında Yer Alan Politika Demetine Post-Keynezyen Alternatif Öneriler

Washington Uzlaşısına yönelik özel bir politika seti geliştirilmemiş olmasına rağmen dünya ekonomik sisteminin genel işleyişi içerisinde kalmak kaydıyla Post-Keynezyenlerin sistematik alternatif politika önerilerini bulmak mümkündür. Post-Keynezyenlerin kendi aralarındaki teorik uyumu, pratik dünyanın gelişmeleri de göz önüne alınarak tartışmalı bir şekilde ilerlemektedir. Ancak Washington Uzlaşısında dile getirilen öneriler konusunda net teorik itirazlarının olduğu da açıktır (Marangos, 2012; Davidson, 2004-2005). Bu itirazların kökeninde Post-Keynezyenlerin iktisada yöntemsel yaklaşımları içerisinde yer alan eleştirel gerçekçilik (critical realism) ve gerçek dünyayı dikkate alan açıklamalara verdikleri özel önemin ayrı bir yeri vardır. Bu nedenle bu bölümde Washington Uzlaşısı içerisinde yer alan politika önermelerine, Post-Keynezyenlerin uygulamaya da bağlı olarak teorik karşı çıkışlarının kısa incelemesinin yapılması hedeflenmiştir. Bu kısa incelemeye başlamadan önce Post Keynezyenlerin temel *iktisat politikası amaçlarını* belirtmemiz gerekir (Arestis ve Sawyer, 2011):

- i. Sürdürülebilir bir büyüme için veri işgücü arzının tam istihdamının sağlanması
- ii. Bir enflasyon hedeflemesi stratejisi benimsemek yerine, çıktının büyüme hızıyla uyumlu sabit bir enflasyon oranının amaçlanması (bulgular büyümeyle uyumlu sabit bir enflasyon oranının %10-15 civarında olduğunu göstermektedir)
- iii. Finansal istikrarın sağlanması

Temel iktisat politikası amaçlarını bu şekilde açıklayan Post Keynezyenlerin yine *temel politika araçlarını* aşağıdaki biçimde açıkladıklarını görmekteyiz (a.g.e.:16):

- i. Maliye politikası temel politika aracıdır. Uzun erimli hedeflere ulaşmak için kısa erimli maliye politikası uygulamaları gerçekleştirilmelidir. Kısa erimli politika uygulamaları ise; otomatik stabilizatörleri kullanarak özellikle özel kesim yatırımlarından kaynaklanan ekonomik dalgalanmaları sonlandırmak amacını taşımaktadır. Uzun erimli amaç istihdam ve çıktı düzeyini arzulan düzeyde gerçekleştirmek olmalıdır.
- ii. Faiz oranı politikası ise reel faiz oranının, trend büyüme oranının mümkün olduğu kadar altında seyretmesini hedeflemelidir.² Trend büyüme oranının altında bir reel faiz oranı hedeflemesi merkez bankasına nominal faiz oranını belirlerken hedeflenen faiz oranına uygun ve beklenen enflasyona da uyumlu bir nominal oranı belirleme imkanı tanıyacaktır.
- iii. Döviz kuru politikası da son derece önemli bir araç olmaktadır. Döviz kurundaki değişiklikler iç ekonomiyi ve enflasyon oranını etkiler. Bu nedenle merkez bankası kuru kontrol etmeli ve gerektiğinde müdahalede bulunmalıdır.

Post-Keynezyenlerin benimsedikleri bu temel politika amaçları ve araçlarını belirledikten sonra Washington/Post-Washington Uzlaşısı özelinde yer alan alternatif politika önerilerini inceleyebiliriz.

---

² Faiz oranı Post Keynezyenler açısından neoklasik yaklaşımın benimsediği para piyasasını dengeye getiren ve piyasada belirlenen bir değişken olmaktan çok gelir dağılımını etkileyen bir bölüşüm değişkeni olarak ele alınmaktadır (Lavoie, 2006:56).

3.1. Mali Disiplin

Washington ve Post Washington Uzlaşısındaki mali disipline yönelik önermeleri Post-Keynezyenler kesin bir şekilde kabul etmemektedir. Mali disiplinden kastedilen, bütçe açıklarının enflasyon ve ödemeler dengesi açıkları gibi makroekonomik dengesizliklere yol açmasıdır. Bu nedenle bütçe açıklarının kapatılması ve/veya küçültülmesi önerilmektedir. Post-Keynezyenler maliye politikasına önem verdiklerinden bu anlamda bir bütçe disiplinini desteklememektedirler. Kamu harcamaları tam istihdama giden yolda kaçınılmaz bir biçimde gereklidir. Özel kesim yatırımlarının kamu harcamalarıyla dışlanması zorunlu bir sonuç değildir. Tam tersine kamu harcamaları özel kesim yatırımlarını tamamlayıcı bir işlev görebilirler. Bütçe açıklarının faiz oranlarını yükseltmesiyle ilgili ampirik bulgular zayıftır. Merkez bankası para stokunu kredi parası olarak ayarlayabileceğinden kamu harcamalarının faizler (para arzı içselliği) üzerine ilave bir baskı yapması kaçınılmaz değildir. (Nevile, 2003). Kamu açıkları durgunluğu önlemek için verilebilir. Fakat durgunluğun nedeni değildir (Marangos, 2012).

3.2. Kamu Harcamalarının Önceliği

Kamu harcamaları eğitim, sağlık ve alt yapı harcamaları gibi toplumun refahını artıran alanlara öncelikli olarak yapılmalıdır. Harcamalar aynı zamanda verimliliği artırarak özel kesim yatırımlarına ve büyümeye olumlu bir etki yapar. İşsizlerin yeniden eğitimi için oluşturulacak kamu fonları, nitelikli işgücünün oluşmasına ve dolayısıyla verimliliğin artmasına yol açar. Toplumsal eğitim alanına yapılacak yatırımlar toplumsal maliyetleri (suçluların azalması gibi) azaltıcı bir etki yapar. Gelir dağılımını düzeltici harcamalar toplam talebin de istikrarlı olmasına neden olur.

3.3. Vergi Reformu

Post-Keynezyenler açısından vergi sistemi sadece gelir elde etme yönüyle değil, toplumun kültürel ve sosyal alt yapısını yansıtması bakımından da önem arz eder. Toplumsal yönüyle vergi kaçığının önüne geçmek, bütçe açığının azaltılması için harcamaları düşürmek kadar önemlidir (Marangos, 2012). Post-Keynezyenlerde vergilendirme konusu Polonyalı iktisatçı Kalecki tarafından formüle edilmiştir (Laramie va Mair, 2003):

Kalecki kısa dönem modelinde Milli Gelirin elde edilmesi ve yeniden dağılımı, malların, sermayenin ve gelir gibi değişkenlerin vergilendirilmesinin etkileri üzerinde durmuştur. Kısa dönemde ücret ve karın vergilendirilmesinin karlar üzerine etkisinin uzun dönemde yatırımlar üzerinde etkili olabileceğini göstermiştir. Ücret ve karların vergilendirilmesi iş çevrimlerinin genişliğini ve yatırım oranlarının trendini etkileyebilecektir. Vergi sisteminin etkilediği amortisman ve kar düzeyi gibi iki kanal bulunmaktadır. Vergilendirme teknolojik gelişmeler sonucunda fiziksel ve finansal olarak eskimiş sermaye mallarının daha üretken, daha karlı sermaye mallarıyla değişimini hızlandıracaktır. Karların vergilendirilmesi karların seviyesi üzerinde doğrudan bir etkide bulunurken, milli gelir içinde ücretin payı üzerinde dolaylı bir etkide bulunarak toplam karlılığı belirleyen harcamaları etkileyebilecektir. Bu durum maliye politikasının bir istikrar unsuru olarak kullanılabileceğine işaret etmektedir. Yerel yönetimlerde politik nedenlerden dolayı farklı bir vergilendirme sistemi tercih edilebilir. Ancak kamu gelir ve harcamaları bir bütün olarak bu farklı tercihlerin makro ekonomik etkisinden bağımsız kalamaz.

Kalecki'nin bu analizi Washington/Post-Washington önermelerinin arz yanlısı iktisat anlayışına karşılık, dikkate değer bir alternatif bakış açısını temsil etmektedir. Arz yanlısı

iktisat gelir dağılımını marjinal verimliliğe bağlarken ekonominin arz yönlü olarak belirli sınırlandırmalar altında olduğunu ifade etmektedir. Ortodoks arz yanlı iktisada göre ücretler emek piyasasında belirlenirken, Post-Keynezyenler reel ücretin mal piyasasında belirlendiğini ileri sürmektedirler. Vergileri değiştirmenin (ücretler ve karlardan alınan vergiler) makroekonomik etkisi iş dünyasının mark-up oranlarına vereceği tepkiye bağlı olarak belirlenir. Bu tepkide monopol derecesine bağlı olarak ücretin ve karın milli gelir içerisindeki payını belirler.

3.4. Finansal Serbestleşme

Post-Keynezyenlerin Washington/Post-Washington finansal serbestleşme önermelerine hem teorik hem de uygulama deneyimleri açısından eleştirileri bulunmaktadır. Uzlaşılarda belirtilen finansal serbestleşmeden kastedilen, kredilerin dağılımının ve faizlerin piyasa tarafından belirlenmesidir. Böylece tasarruflar ve sermayenin etkinliğinde pozitif etkilenmeler olacaktır. Bu durum 1950-1970'li yılları kapsayan dönemde özellikle gelişmekte olan ülke merkez bankalarının belirlediği ve görece düşük tuttuğu faiz oranlarına bir tepki niteliğindedir. Yüksek reel pozitif faizler tasarrufları ve yatırımları artırırken düşük getirili sermayenin de tasfiyesine yol açacaktır. Sermayenin ortalama verimliliği artarken büyüme yükselecektir. Dolayısıyla merkez bankaları kamu otoritesinden bağımsız olmalı, sermaye akımları serbest bırakılmalı, faizler ve krediler piyasa koşullarına bırakılmalıdır. Bir dizi finansal reformlar yapılmalı, enflasyon düşük ve istikrarlı olmalıdır. Oysa bu görüşlerin teorik dayanağı oldukça tartışmalıdır.

Finansal piyasaların serbestleşmesi konusunda üç çekince önemlidir (Arestis, 2004): İlki asimetrik bilgidir. Asimetrik bilgi, ters seçim ve ahlaki bozulmalar ortaya çıkarır. Örneğin yatırımcı yatırımlarının riskini tam bilemez. Kredi kullanmıştır. Kredi kullandıran da yatırımcının riskli bir yatırım yaptığını bilememesi durumunda ahlaki bir bozulma ortaya çıkar. İkincisi belirsizliktir. Bütün kredi piyasası belirsizlik altında çalışır. Tamamen serbest bırakılan bir piyasa belirsizliğin olumsuzluklarını artıracaktır. Bunun için deregülasyon değil daha iyi bir regülasyon önerilebilir. Üçüncüsü, serbestleşme, finansal baskıları, finansal kırılganlıkları ve krizleri artırabilir.

3.5. Döviz Kuru

Ortodoks yaklaşım döviz kurlarının mal ticaretine dayalı olarak değiştiğini ve uzun dönemde mal ticaretine bağlı olarak belirlenen kurların ticareti dengeye getirecek uyarlamayı sağladığına yönelik bir yaklaşıma odaklanmış durumdadır. Döviz kuruna Post-Keynezyen yaklaşım sermaye akımlarının ekonomide aktif ve otonom olduğuna ilişkin bir yargı çerçevesinde oluşmaktadır. Post-Keynezyenler ampirik bulgulara da dayanarak ticaretin denge eğilimi göstermediğini ve ulusal paranın değerinin uluslar arası portföy yatırımcılarının kararlarına bağlı olarak belirlendiğini savunmaktadırlar. Paranın değer kaybı/kazancı bu yatırımcıların ulusal varlıklara yönelik talebinin bir sonucu olarak belirlenir. Bu, yatırımlarda belirsizlik koşulları altında ticaret dengesinin sağlanmasına değil fakat döviz kurunun oynaklığına yol açarak dengesizliğin sürmesine neden olur. Keynes, Bretton Woods konferansında sermaye hareketliliği üzerinde bir denetimde bulunmalarının ulusların hakkı olduğunu ileri sürmüş, ancak tamamen reddedilmese de genel bir kabul görmemiştir. Fakat son zamanlarda Post-Keynezyenlerin de etkisiyle sermaye kontrolleri yeniden önem kazanmıştır (Harvey, 2003). Döviz kuru rejimi olarak Post-Keynezyenler, ayarlanabilir dalgalı döviz kuru rejiminin gelişmekte olan ülkeler ile sanayileşmiş ülkeler için önerilebileceğini, ancak bu rejimin uygulanabilmesi için sermaye kontrollerinin yapılmasının gerekli olduğunu belirtmektedir (Chang ve Grabel, 2004).

3.6. Ticaretin Serbestleşmesi

Post-Keynezyenler bir ülkenin büyüme hızını artırmak için mutlaka dışa açılmalarının gerekmediğini savunurlar.³ Ülkeler başlangıçta yeni gelişen sanayilerini korumalı ve seçici bir ihracat teşviki uygulamalıdır. Hızlı büyüme ve verimlilik artışı ülkelerin dışa açılmasını daha mümkün kılar. Verimlilik artışıyla dışa açılan bir ülkenin yeni gelişen sanayilerini koruma ihtiyacı azalır. Yoksul ülkeler için ödemeler dengesi açıkları büyümenin önünde bir engel oluşturur. Dış açıklar döviz kurunda krizler, enflasyon ve işsizlik yaratarak yoksulluğun artmasına neden olur. Ülkeler ulusal bankacılık sistemi ve iç makroekonomik politikalarından asla vazgeçmemelidir (Marangos, 2012).

3.7. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Yabancı sermaye girişlerinin iç yatırımları artırdığına yönelik yeterli bir kanıt bulunmamaktadır (Kregel, 2008). Bunun yerine dış yatırımların istikrarlı olmasına, ülke yatırımlarının toplamı içinde makul bir düzeyde bulunmasına ve kısa dönemde kar getirilerinden ziyade ülkenin kalkınmasına hizmet edecek alanlarda yatırım yapmasına önem verilmelidir. Çin, Kore, Tayvan gibi ülkeler, yabancı yatırımcılara sıkı bir düzenlemeye rağmen başarılı olmuş ülkelere örnek teşkil etmektedir (Marangos, 2012 ve Chang ve Grabel, 2004).

3.8. Özelleştirme

Post-Keynezyenlere göre devlet mülkiyetinin bütçe açığı yarattığı ve kaynakları etkisiz kullandıkları yönünde evrensel bir kural bulunmamaktadır. Ekonomik kalkınma mutlak olarak devlet mülkiyetinden vazgeçilmesini gerekli kılmamaktadır. Ekonomik büyüme için kamu mülkiyeti önemli bir rol üstlenebilir. Bu elbette ekonominin tamamının devlet kontrolü altında olmasını gerektirmez (Saad-Filho, 2007).

3.9. Yeniden Düzenleme

Ücretlerin düşürülmesinin ve esnek işgücü piyasasının verimlilik ve yatırımların karlılığı üzerinde olumlu etkileri yoktur. Bunun yerine yasal olarak iyi düzenlenmiş bir piyasa, tatmin edici asgari ücretler ve güçlü sendikaların yatırımları artırıcı ve yeni teknoloji kullanımını teşvik edici sonuçları olabilir. (Saad-Filho, 2007). Ücretler neoklasik yaklaşımın ileri sürdüğü gibi işgücü verimliliğine değil tarihsel olarak ortaya çıkmış olan kurumsal yapıların, sendikal gücün ve toplu pazarlıkların sonucunda belirlenir. Ayrıca ücretlerin artırılması maliyet artışı sonucu üretimi düşüren bir sonuç yaratmaz. Tam tersine ücret artışı toplam talebi güdüleyerek firma karlılığının artışına ve büyümeye katkı sağlayabilir.

3.10. Mülkiyet Hakları

Post-Keynezyen bakış açısı piyasa ekonomisinde mülkiyet haklarına önem vermektedir. Bu nedenle toprak reformu gibi politikaları desteklemektedir. Bu durum Post Washington önerilerine aykırı değildir. Buna rağmen Latin Amerika ülkelerinde devlet öncülüğündeki bir sanayileşmenin daha üstün olduğu görülmektedir (Ocampo, 2004).

3.11. Kurumların İnşası

Ekonomik ve sosyal kurumların tarihsel, sosyolojik ve ülkenin içinde bulunduğu siyasal demokratik yapısıyla yakın ilişkisi vardır. Günümüzde piyasa ekonomisini uygulayan

³ *Dışa açılma* deyimini özellikle 1980'li yıllardan sonra ekonomi yazınında sıkça kullanılan bir deyim olmuştur. Bu ifade ile iç piyasanın dış piyasa ile bütünleşmesi ve bu bütünleşmenin fiyat mekanizması kanalıyla yapılması üzerinde yoğunlaşmış olmaktadır. Zorunlu olarak iç piyasanın da kamu otoritesinin denetleyici ve özendirici/caydırıcı müdahalesinden uzak durması söz konusu olmaktadır.

gelişmiş ülkelerin kendi içinde de heterojen bir yapı söz konusu olabilmektedir (Chang ve Grabel, 2004; Ocampo, 2004). Anglo-Amerikan Kapitalizm modelinin kendine has kurumları ve düzenlemeleri olabilir. Ancak bu durum piyasa ekonomisini uygulayan her ülke için mutlak bir zorunluluk oluşturmaz. Her ülke kendine özgü kurumları, koşulları topluma eşit yakınlıkta ve demokratik/özgür bir biçimde oluşturmalı ve geliştirmelidir.

4. Sonuç

1990'lı yıllar adına Washington Uzlaşısı denilen ve özünde neoliberal politikalar barındıran bir politika demetinin dünya genelinde uygulamaya sokulduğu yıllar olmuştur. Bu politikalarından dağılan iki kutuplu dünya sisteminin sosyalist ülkeler gurubunda yer alan ülkeler de etkilenmiştir. Özünde ülkelerin dış borçlarında azalma, daha yüksek ve istikrarlı bir büyüme, düşük enflasyon ve işsizlik ile mali disiplin öneren bu politikalar genel hatlarıyla başarısız olmuştur. Bu önerilere uymayan ülkeler ise uzlaşıda önerilen hedeflere daha yakın bir konumda bulunmaktadırlar. Metin içinde sunulan 1-2 ve 3 nolu grafikler bu bulguyu destekler niteliktedir. Nitekim başarısızlık bu politikaları öneren kurumların da dikkatini çekmiş ve Post Washington Uzlaşısı olarak adlandırılan 2. Nesil politika önerileri uygulamaya sokulmuştur. Ancak Rodrik'inde belirttiği gibi 2008 kriziyle birlikte Uzlaşının ortadan kalktığı ve yerine neyin alacağını tartışıldığı bir döneme girmiş bulunmaktayız (Rodrik, 2006).

Bu politikalar çoğunlukla tek reçete olarak sunulmuş ve alternatifin olmadığı savıyla uygulamaya konulmuştur. Oysa mevcut ekonomik sistem içerisinde Post-Keynezyenlerin, Washington/Post-Washington Uzlaşısına sistematik bir karşı çıkışları söz konusudur. Bu itiraz bütüncül bir alternatifi de bize sunmaktadır: istihdamı optimum seviyesine ulaştırmak için kamu yatırımlarının kullanılması, sanayi politikası uygulamaları, modern bir devlet yaratmak için sosyal politikalar, vergi tabanını genişletmek için modern bir vergi sistemi, gelirin yeniden dağıtılması, sermaye kontrolleri, demokratik mekanizmalarla seçilmiş yönetime ve politikalarına bağımlı bir merkez bankası, kamu mülkiyetinin devam etmesi, ayarlanabilir dalgalı bir döviz kuru sistemi ile sosyal uyumu ve çatışmaları yönetecek içsel kurumların oluşturulmasıdır. Bu önermelerin teorik alt yapısı modern iktisadın doğuşundan itibaren yapılan ve iktisat literatüründe geniş bir yer bulan tartışmalarda mevcuttur. Biz bu kısa çalışmamızda makroekonomik politikaların tüm ülkelerin geneline aynı içerikte ve tek reçete olarak sunulmasının ve politika uygulamalarının ülke ekonomilerine olumlu sonuçlar vermeyebileceğini göstermeye çalışmış durumdayız. Uygulanan politikaların başarısızlığı alternatif önerilere olan ihtiyacı güçlendirmektedir. Şimdilik bu ihtiyaca Post-Keynezyenler ciddi alternatifler sunmuş gözükmektedir.

KAYNAKÇA

Akçay, Ü. ve Türkay, M (2009), "Neoliberalizmden Kalkınmacı Yaklaşım: Devletin Sermaye Birikimi Sürecindeki Yeri Üzerine", *Sermaye Birikimi, Kalkınma, Azgelişmişlik*, SAV Yayınları, İstanbul.

Arestis, P. (2004), Washington Consensus and Financial Liberalization, *Journal of Post Keynesian Economics*, 27(2): 251-271

Arestis, ve Sawyer, M. *New Economics as Mainstream Economics*, içinde, "Economic Theory and Policies: New Directions After Neoliberalism" pp. 1-38, Edited by Philip Arestis and Malcolm Sawyer, First published, Palgrave macmillan, 2011

Chang, H.J. ve Grabel, I. *Reclaiming Development: An Alternative Economic Policy Manual*. London: Zed Books, 2004

- Davidson, P. (2004), "A Post Keynesian view of the Washington consensus and how to improve it" *Journal of Post Keynesian Economics*, 27 (2): 207-230
Dünya Bankası Veri Dağıtım Sistemi, <http://data.worldbank.org/>
- Harvey, J. T. (2003), "Exchange Rates", *The Elgar Companion to Post Keynesian Economics* içinde, Edt. J.E. King., Edward Elgar Cheltendam, UK.Northampton, MA, USA , 2003
- Kregel, J. (2008), "The Discrete Charm of the Washington Concensus" *Journal of Post Keynesian Economics*, 30(4): 541-560
- Krogstad, E. (2007), "The Post-Washington Consensus, Brand New Agenda or Old Wine in New Bottle", Challenge, March-April, ss.67-85
- Laramie ve Mair (2003), "Taxation", *The Elgar Companion to Post Keynesian Economics* içinde, Edt. J.E. King., Edward Elgar Cheltendam, UK.Northampton, MA, USA , 2003
- Lavoie, M. *Introduction to Post-Keynesian Economics*, Palgrave Macmillan, First Published 2006
- Marangos, J. (2012), "The Post Keynesian retort to "After the Washington Consensus", *Journal of Post Keynesian Economics*, 34(4): 583-609
- Marangos, J. (2008), "The Evolution of the Anti-Washington Consensus Debate: From 'Post-Washington Consensus' to 'After the Washington Consensus', *Competition & Change*, 12(3) : 227-244
- Marangos, J. (2009), "The Evolution of the Term 'Washington Consensus'", *Journal of Economic Surveys*, 23(2): 350-384
- Naim, M. (1999), "Fads and Fashion in Economic Reforms: Washington Consensus or Washington Confusion?" *Foreign Policy Magazine*, ss.1-22
- Nevile, J.W. (2003), "Fiscal Policy", *The Elgar Companion to Post Keynesian Economics* içinde, Edt. J.E. King., Edward Elgar Cheltendam, UK.Northampton, MA, USA , 2003
- Ocampo, J.A. (2004), "Corporate social responsibility" *Natural Resources Forum*, Editorial, 28 : 249-250
- Öniş Z. ve F. Şenses (2005), "Rethinking the Emerging Post-Washington Consensus", *Development and Change*, 36(2): 263-290
- Rodrik D. (2006), "Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion? A Review of the World Bank's Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform", *Journal of Economic Literature*, **XLIV**: 973-987
- Rodrik, D. (2011), "The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy" *World Trade Review*, 10 (3): 409-421
- Saad -Filho, A. (2007), "Life Beyond the Washington Consensus: An Introduction to Pro-Poor Macroeconomics Policies" *Review of Political Economy*, 19 (4): 513-537
- Williamson, J. (1997), The Washington Consensus revisited. In L. Emmerij (ed.), *Economic and Social Development in the XXI Century* (pp.48-61). Washington, DC: Inter-American Development Bank
- Williamson, J. (2004-2005), "The Strange History of the Washington Consensus", *Journal of Post Keynesian Economics*, 27(2): 195-206